

Duhovne vježbe sv. Ignacija Loyolskoga

Uz jubilarnu Ignacijevu godinu 2021.–2022.

*Marijan Steiner**

Ignacijevu iskustvo kao susret čovjeka s Bogom

U ovoj jubilarnoj godini sv. Ignacija (500. obljetnica obraćenja i 400. obljetnica kanonizacije) piše se mnogo o utemeljitelju Družbe Isusove. Jedna od tema koja je vrlo privlačna svakako je govor o svećevnoj knjižici *Duhovne vježbe*. O tom su djelu izricana mnoga mišljenja i napisani brojni komentari, ne samo duhovnih pisaca i teologa, nego i svjetovnih autora. Ovamo spada i naš A. G. Matoš, koji kaže: »U Duhovnim vježbama nalazimo najbolje djelo praktične psihologije i najbolju metodu za podizanje vlastite duševne energije, jer ta duhovna gimnastika nije služila velikom svecu za sterilne ekstaze i kontemplacije, već kao izvor svih energičnih činova« (Matoš, 1973, 321). Među najvažnijim teolozima poznavateljima Ignacijevu duhovnosti sigurno je i isusovac Hugo Rahner, čije misli čine najveći dio ovoga teksta.

Duhovne vježbe omogućuju pristup u središte srca sv. Ignacija. To nije izgrade-ni sustav kršćanske savršenosti, nego ponuda Ignacijeva iskustva za susret čovjeka s Bogom, pri čemu se događa životna preobrazba. Među glavna razmatranja spadaju ona pod naslovom *O Kraljevstvu Kristovu* i *Dvije zastave*, iz kojih se može izvući osnovni nacrt savršenoga života: Čovjek je stvoren da u službi trojednoga Božjega Veličanstva — suobličujući se raspetomu Isusu — može izdržati borbu protiv Sotone u vojujućoj Crkvi te tako ući u Očevu slavu. A osnovna snaga toga duhovnoga oblikovanja je ljubav, i to ona ljubav koja uvijek hoće “više” (*magis*). Bezgranična se ljubav mora iskazati u mističnom Tijelu Kristovu, koje je Crkva. Ta ljubav postaje *discreta caritas*, diskretna ljubav (pažljiva, profinjena, povjerljiva ljubav). »Ne biti omeđen onim, što je najveće, a opet ostati uključen u onom, što je najmanje, to je božanski« — tako je kasnije jedan nepoznati isusovac opisao bit Ignacijevu duhovnosti (Rahner, 1963, 8).

Duhovne se vježbe sastoje od četiri dijela koji se nazivaju tjedni: svaki od njih, naime, traje otprilike jedan tjedan, dakle, ukupno oko trideset dana. To su “velike duhovne vježbe”, a postoje i sažete od osam, šest ili tri dana. Prema strukturi

* Prof. dr. sc. Marijan Steiner, zaslužni znanstvenik u miru, Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Adresa: Jordanovac 110, 10000 Zagreb. E-adresa: msteiner@ffrz.hr

prvi tjedan odgovara duhovnomu putu čišćenja, drugi razmatra Isusov život, treći Spasiteljevu muku, a četvrti njegovo uskrsnuće i uzašašće.

U duhovnim vježbama uloga je voditelja (danas se često kaže pratitelja) da bude duhovni otac i učitelj koji pomaže »da se sam Stvoritelj i Gospodin očituje svojoj odanoj duši privijajući je u naručje svoje ljubavi« (Ignacije, 2001, br. 15).

Utjecaj okoline na Ignacijev život

Ignacije nije mogao zaniijekati svoju plemićku krv do smrti. Loyole su bili pokrajinsko plemstvo u najboljem smislu toga izraza. Pripadaju baskijskomu narodu i nikada nisu izgubili dodire sa svojom seoskom okolinom. Njihovo patrijarhalno–seljačko obilježje omogućilo je Ignaciju da od rane dobi živi između odmjerene plemićke otmjenosti obiteljskoga dvorca i širine seoskoga imanja. Iñigo (to je svoje ime nosio praktički do obraćenja) je čitav život ostao Bask, povezan s narodom. U njegovu mišljenju, izraženu škrtim riječima, ima jezgrovitih izreka (*scintillae Ignatianae*) i seljačke mudrosti oštroumnih zemljaka.

»Kao u jednom jedinom koritu slijevaju se u Iñigovu biću prečni pojmovi već od mladosti: tu su golubinjac i bijelo brašno iz mlinova i majura očinskoga imanja, miris pečenoga kestinja iz seljačkih kuća u Eguibaru, kojega se [...] još u posljednjim godinama svoga života sjeća, kada kao za osobitu svečanost jede svoja četiri kestena. Tu se u ratnički španjolski jezik, što ga je naučio od oca i svoje braće vojnika, miješa dobro baskijsko narječje iz seljačkih koliba i iz usta njegove dojlje, čiji se tragovi ne mogu više izdvojiti iz nespretnog španjolskog jezika Ignacijevih pisama za cijeloga njegova života. Tu je posebno plemićko mjesto u župnoj crkvi, koje pripada sinu visokoga patrona, kada dolazi na Misu ili večernjicu, ali tu je i snažna, skroz naskroz katolička pobožnost seoskih hodočašća k pustinjacima u Olazu i Eložijagi u okolici Loyole. S dvorskim ponašanjem njegova rođaka Juana Anchiete, nadsvećenika kraljevske kapele u Azpeitiji, miješa se u mladom Iñigu neizbrisiv dojam pobožnih narodnih napjeva i veselih plesova baskijskih seljaka, koje je Iñigo još mnogo kasnije, kao student u Parizu, znao izvoditi da bi razvedrio svoga kolegu, koji je duševno trpio. Tu su mladenačke vragolije, krađe jabuka, za koje se kasnije (1535) s propovjedaonice pred cijelim narodom optužio, ali ujedno i prvi pokušaji njegove službe u koru i pred oltarom, koju je morao obavljati kao mladi klerik. Tu je i batina učitelja, kojega mu je dao otac, nekoga klerika iz Azpeitije, koji je mladog divljaka iz plemićkog dvorca morao mučiti pisanjem i računanjem« (Leturia prema Rahner, 1963, 11–12). Svoj pobožni i plemićki odgoj prenio je kasnije i u *Duhovne vježbe*. U razmatranju o Kristovu kraljevstvu piše o onima »koji žele pokazati što veću privrženost i istaknuti se u svakoj službi svoga vječnoga Kralja i Gospodara svih stvari« (Ignacije, 2001, br. 97). Plemenito držanje bilo je kod Ignacija u odgoju njegovano i postalo je prvi temelj njegove "diskretne ljubavi".

Bog je »Njegovo božansko Veličanstvo« kojemu odgovara jedino čovjekov *magis* potpunoga predanja i služenja. Ignacijev se cilj u *Duhovnim vježbama* sažima u riječi *senalarse mas en servicio* ("istaknuti se više u služenju") božansko-

mu Veličanstvu. Može se kazati da se *Duhovne vježbe* i Družba Isusova oblikuju “odozdo” kao djelo plemića i vojnika: njihov ideal je *magis* plemićkoga mišljenja i osjećanja, ali se izražava u “diskreciji” služenja.

Ignacijev susret s tradicijom kršćanske pobožnosti

Od mladosti je Ignacijeva predanost katoličkoj vjeri uvijek bila neokaljana i nesumnjiva. Ta se vjera oblikuje u očinskoj kući, a najviše zasluge pritom ima pobožna žena njegova najstarijega brata Magdalena de Araoz, koja vodi kuću obitelji Loyola. Iz njezina miraza potječe do danas sačuvana lijepa slika *Navještenje* u kućnoj kapeli obiteljskoga dvorca, pred kojom se Iñigo često molio. Također četiri velika raskošna sveska *Života Kristova* na španjolskom jeziku, koji su upravo u to vrijeme izišli i doskora igrali tako bitnu ulogu u Iñigovu obraćenju. Ta žena očito unosi u čitavu kuću ozračje španjolsko–kastiljanske otmjenosti i duh nove pobožnosti (*devotio moderna*).

Za njegovo plemićko ponašanje bitno je to što on sam i drugi izjavljuju o stanju njegove duše u vrijeme kada se spremao postati vitez: nije psovao nikada, jer je već u njemu živjelo strahopoštovanje pred Njegovim Božanskim Veličanstvom. Osjećao je odvratnost prema svakoj laži. Bio je slobodan od ovisnosti o novcu i posjedu, pa je odmah nakon što je bio ranjen smiješeći se porazdjelio svoj štit, oklop i pojas za bodež neprijateljskim vitezovima koji su ga nosili u dvorac Loyolu.

Ne promatramo ovdje čitav tijek Iñigova obraćenja na bolesničkoj postelji u Loyoli, nego samo toliko koliko nas upućuje na dublje razumijevanje ideala *Duhovnih vježbi*. Ti se ideali iz doživljaja obraćenja k Bogu tada po prvi put probijaju na svjetlo. Postoje dvije glavne sastavnice koje se odmah u početcima sjedinjuju: materija i forma budućih *Duhovnih vježbi* — plemenita služba Vječnomu Kralju Kristu u borbi protiv Sotone zajedno s *magis* te mudrost koja omogućuje razlikovanje duhova.

Na Iñigove *Duhovne vježbe* utjecale su samo tri knjige: *Život Kristov* Ludolfa Saskoga, *Flos sanctorum* (ili *Zlatna legenda*) Jakova de Varaginea i *Nasljeduj Krista* Tome Kempenca, koja se tada još općenito pripisivala Jeanu de Gersonu. To posljednje djelo bila mu je najdraža pobožna knjiga.

“Činiti velike stvari” — to je prvi temelj *Duhovnih vježbi*. Iñigo još nije potpuno prosvijetljen, pa uzburkani duhovi koji ga ispunjavaju idu od “velikih stvari” za zemaljske viteške časti i za svjetovne odabranice, do “velikih stvari” u službi Bogu. Sam kaže da »se uvijek prihvaćao teških i mučnih zadataka« jer mu je poticaj bio *magis*. Tako se budući svetac pripremao za smionost da osnuje red, koji bi imao spojiti dvije stvari: potpuno odricanje od svijeta u predanju Kristu Kralju te baš zato i prodiranje u svijet, koji treba oteti Sotoni. Samo pomoću te božanske diskrecije može se vojnik takve Družbe kretati po finoj, gotovo neprimjetnoj bojnoj liniji koja ide kroz svijet, ali i kroz sredinu njegove vlastite duše. Uvijek je smiono ako sa smislom za pokrete duhova tako stojiš “u svijetu” da ipak nikada ne budeš “od svijeta”!

Mistični Ignacijev preobražaj u čovjeka Crkve

U Manresi se zbila mistična provala božanske milosti “odozgo”, koja je obuzela toga čovjeka. Nadovezala se na duhovna iskustva koja su već živjela u njemu, ali je ipak tada preko njih suvereno zahvatila da od Iñiga učini — kako on sam kaže — “novoga vojnika Kristova”, čovjeka Crkve. I to preko *Duhovnih vježbi*, koje su se sada oblikovale u njegovu duhu ispunjenu mističnim rasvjetljenjem, pa do spoznaja iz kojih se oblikovala Družba Isusova. Bog je nadahnuo Ignacija u Manresi da obavlja i piše *Duhovne vježbe*, te sam svetac priznaje: »Bog je postupao s njim upravo onako kao što učitelj u školi postupa s djetetom kad ga poučava« (Ignacije, 1991, br. 27). Diego Laynez kaže: »U razdoblju od godinu dana u Manresi je dobio toliko svjetla od Gospodina da ga je u gotovo svim otajstvima vjere Gospodin posebno prosvjetlio i utješio, napose u presvetom otajstvu Trojstva, o kojem je meditirao te se njegov duh toliko oduševio [...] da je počeo pisati knjigu« (Lainius, 1904, 103–104, prijevod Steiner).

U sadržaju i načinu mističnoga vodstva koje Ignacije doživljava pokazuju se već jasni obrisi *Duhovnih vježbi*, čija se bit konačno oblikuje u posljednjoj i najvišoj milosti koju je dobio u Manresi: “veliko rasvjetljenje” na obali rijeke Cardoner. Ta je vizija zapravo čas rođenja *Duhovnih vježbi*. U njoj se sve dosadašnje spoznaje redaju u organsku cjelinu, koju nazivamo *Duhovnim vježbama* i njihovom teologijom, njihovom nadnaravnom psihologijom, u kojoj sada sve stoji na svojem mjestu u odnosu prema Bogu. »Počeše mu se otvarati oči uma. Nije imao viđenje, nego je shvatio i spoznao mnoge stvari iz duhovnog života i s područja vjere i naobrazbe. A sve to u tako velikoj svjetli da su mu sve stvari izgledale kao nove« (Ignacije, 1991, br. 30). On dodaje da mu je to rasvjetljenje značilo više nego sve pomoći što ih je dobio od milosti Božje u 62 godine svojega života. Pod tim izvanrednim dojmom opisuje nam Ignacije u svojim *Uspomenama* ne toliko sadržaj te vizije, nego više njezin učinak. A znamo iz njegovog vlastita svjedočanstva, kao i iz svjedočanstva Ignacijevih drugova, da se sadržaj vizije u prvom redu očitovao na oblikovanju knjige *Duhovnih vježbi*.

Duhovne vježbe moraju se “obavljati”, tj. praktično proživjeti, jer one nisu neka čitanka. Ako ih samo čitamo, čini nam se da nisu drugo nego dobri čudoredni propisi, koji ipak ne ostavljaju dubok dojam. No ako se one “čine”, onda imaju silnu snagu i djelovanje na unutrašnji obrat duše, kao i na plodove duhovnoga života.

Uloga akcije u Duhovnim vježbama

Onaj koji obavlja duhovne vježbe ne počinje od teoretske ništice, ne čeka pasivno, nego je spreman za ono što je savršenije. Ignacijevu načelo većega ploda i danas je znakovito. Ono, naime, omogućuje ravnotežu između aktivnosti i pasivnosti. Čovjek sve prima od Boga, ali on nije pravi primatelj ako je posve pasivan: mora sam nešto učini. Bog mu daje sposobnost djelovanja, no čovjek taj dar ak-

tivno prima, stvarajući tako preduvjet za veće Božje darove. »Ignacijev sklad primanja i davanja označen je načelom *contemplativus in actione*. Djelovanje je ona točka na kojoj nadsvijet ulazi u čovjeka. S druge je strane ta djelatnost prikladna za Boga samo ako čovjek u nju ne utone, nego ako sačuva sposobnost oslušivati i spremnost čekati. Čovjek je na transcendentnoj razini svoga bića, tj. u odnosu prema Bogu, apsolutni primalac. Na fenomenološkoj razini, tj. u konkretnosti svoga života, to primanje ostvaruje kroz djelovanje za koje ga je Bog unaprijed osposobio i raspoložio« (Schneider, 2011, 431). Ignacije ovako sažima svoje temeljno iskustvo u trajnu smjernicu: »Što se više duša nađe sama i odijeljena od svijeta, to je sposobnija da se približi i dopre do Stvoritelja i svoga Gospodina; a što mu tako bude bliža, to će sve više biti i pripremljena da primi milosti i darove od njegove božanske i neizmjerne dobrote« (Ignacije, 2001, br. 20).

Valja istaknuti da »načelo većeg ploda omogućuje čovjeku da održi još jednu ravnotežu, onu između naravnog i nadnaravnog dinamizma u sebi, između svoga spontanog, subjektivnog iskustva i objektivnih stvarnosti koje ga određuju. Plod što ga čovjek od Boga prima i u sebi prepoznaje nije ništa drugo nego očitovanje božanskog života u njemu, Božji život pretopljen u ljudsko iskustvo« (Schneider, 2011, 431–432).

U prosvjetljenom mišljenju, u mističnom iskustvu sv. Ignacija kroz *Duhovne vježbe* nastala je zamisao njegove Družbe, njezine biti i njezinih ideala. Najdublji smisao Družbe Isusove glasi zauvijek: *ayudar las animas* ("pomagati dušama") i tomu je cilju sve podvrgnuto. A ideal savršenosti kako ga treba doživjeti u *Duhovnim vježbama* može se sažeti ovako: služba u Crkvi, pod zastavom Križa, u slavu Presvetoga Trojstva.

Literatura

- Ignacije Loyolski (1991). *Autobiografija Ignacija Loyolskog: Hodočasnikova ispovijest*. Zagreb: Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove.
- Ignacije Loyolski (2001). *Duhovne vježbe*. Zagreb: Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove.
- Lainius, Jacobus (1904). *Epistola P. Lainii de S. Ignatio: Monumenta Ignatiana, IV, 1, 98–152*. Matriti: Typis Gabrielis Lopez del Horno.
- Leturia, Pedro (1941). *El gentilhomme Íñigo López de Loyola*. Barcelona: Editorial Labor.
- Matoš, Antun Gustav (1973). *Holocaustum divini amoris: Sabrana djela: XI*. Zagreb: JAZU.
- Rahner, Hugo (1963). *Sv. Ignacije Loyolski i povijest njegove duhovnosti*. Zagreb: Provincijalat Hrvatske pokrajine Družbe Isusove.
- Schneider, Alfred (2011). Crkvenost ignacijeve duhovnosti — sentire cum Ecclesia. U: *Naša je domovina na nebesima: Studije — članci — razmišljanja* (str. 423–434). Zagreb: Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove.